

Sygn.akt III AUa 134/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 lipca 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Barbara Orechwa-Zawadzka (spr.)

Sędziowie: SA Marek Szymanowski

SA Dorota Elżbieta Zarzecka

Protokolant: Barbara Chilimoniuk

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 17 lipca 2019 r. w B.

sprawy z odwołania J. F. (1)

przeciwko Prezesowi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

o umorzenie należności likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego

na skutek apelacji wnioskodawcy J. F. (1)

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 12 grudnia 2018 r. sygn. akt V U 598/18

I. oddala apelację;

I. odstępuje od obciążania wnioskodawcy kosztami zastępstwa procesowego organu rentowego za drugą instancję;

II. przyznaje ze środków Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Białymstoku radcy prawnemu K. K.:

- 1. wynagrodzenie z tytułu nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym w kwocie 147,60 (sto czterdzieści siedem 60/100) złotych;**
- 2. zwrot wydatków w kwocie 16,77 zł.**

SSA Marek Szymanowski SSA Barbara Orechwa Zawadzka SSA Dorota Elżbieta Zarzecka

Sygn. akt III AUa 134/19

UZASADNIENIE

Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – Likwidator Funduszu Alimentacyjnego decyzją z 25 kwietnia 2018 r. odmówił J. F. (1) umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z

funduszu alimentacyjnego oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu w łącznej kwocie 15 753,94 zł.

J. F. (1) złożył odwołanie od decyzji. Wskazał na swoją trudną sytuację majątkową, a przede wszystkim to, że nie posiada majątku, ponieważ lokal mieszkalny będący majątkiem wspólnym jego i byłej żony został przyznany przez sąd byłej żonie. Ponadto otrzymuje niską kwotę emerytury, która po potrąceniach komorniczych wynosi 514 zł miesięcznie. Wobec niego toczą się dwa postępowania egzekucyjne prowadzone przez komornika. Dodał również, że w zaskarżonej decyzji została nieprawidłowo wskazana kwota należności na rzecz likwidowanego funduszu alimentacyjnego, gdyż kwota 15 753,94 zł dotyczy jedynie 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu.

Prezes ZUS wniósł o oddalenie odwołania. Wskazał, że wprawdzie J. F. (1) nie jest w stanie jednorazowo spłacić zadłużenia, ale sytuacja, w jakiej się znajduje, nie przesądza o trwałym braku możliwości spłaty zadłużenia. Istnieje możliwość ściągnięcia należności w drodze egzekucyjnej np. z wynagrodzenia lub świadczenia emerytalno-rentowego. Prezes ZUS dodał również, że kwota należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z tego funduszu oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu wynosi łącznie 15 753,94 zł na dzień wydania zaskarżonej decyzji.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z 12 grudnia 2018 r. oddalił odwołanie oraz zasądził ze Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Białymstoku) kwotę 90 zł powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług obowiązującą w dacie orzekania oraz kwotę 41,96 zł wydatków na rzecz radcy prawnego K. K. tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Sąd ten ustalił, że 5 marca 2018 r. wpłynął do ZUS wniosek J. F. (1) o umorzenie należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego. We wniosku zaznaczył on, że jedynym źródłem utrzymania jego i żony jest pobierana przez niego emerytura w kwocie 1 762,49 zł miesięcznie. Żona nigdzie nie pracuje. Oboje są chorzy i ponoszą duże koszty związane z leczeniem oraz bieżącymi wydatkami. Wnioskodawca zamieszkuje w lokalu komunalnym wraz z niepełnosprawnym bratem J., którego dochodem jest wyłącznie zasiłek z (...) w wysokości 600 zł miesięcznie.

J. F. (1) dołączył do wniosku oświadczenie o stanie rodzinnym i majątkowym, a także m.in. orzeczenia sądów i dokumentację dotyczącą podziału majątku dorobkowego z byłą żoną, G. F.. Decyzją z 25 kwietnia 2018 r. Prezes ZUS – Likwidator Funduszu Alimentacyjnego odmówił umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu w kwocie 15 753,94 zł.

Oceniając zasadność odwołania, Sąd Okręgowy odwołał się do art. 68 ust. 1 Ustawy z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1952), a następnie wskazał, że w szczególnie uzasadnionych przypadkach związanych z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której jest prowadzona egzekucja alimentów, lub osoby zobowiązanej do zwrotu bezpodstawnie pobranych świadczeń z funduszu, likwidator może umorzyć, rozłożyć na raty lub odroczyć termin płatności należności likwidowanego funduszu z tytułu wypłaconych lub bezpodstawnie pobranych świadczeń z funduszu. Sąd podkreślił, że przepis ten nie wymienia enumeratywnie przypadków szczególnie uzasadnionych stanowiących podstawę umorzenia należności, a jedynie ogólnie odnosi się do sytuacji zdrowotnej lub rodzinnej osoby zobowiązanej. Zasada jest egzekwowanie należności od dłużników alimentacyjnych, natomiast umorzenie należności może nastąpić tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach. Przepis art. 68 ust. 1 Ustawy o świadczeniach rodzinnych stanowi regulację wyjątkową, a więc nie może być interpretowany rozszerzająco. W świetle utrwalonego poglądu orzecznictwa nawet trudna sytuacja materialna lub zdrowotna osoby ubiegającej się o umorzenie należności alimentacyjnych nie może być samoistną podstawą do wydania decyzji uwzględniającej wniosek, gdyż nie chodzi tutaj o przypadki uzasadnione, ale szczególnie uzasadnione, a więc takie, które mają charakter wyjątkowy, losowy, nietypowy. Są to więc sytuacje nadzwyczajne powstałe w wyniku wypadku losowego, niezależne od zobowiązanego, w których następstwie jego sytuacja uległa takiemu pogorszeniu, że nie jest w stanie na bieżąco spłacać swoich należności, a nadto nie ma perspektywy poprawy i zmiany tej sytuacji (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 3 lutego 2010 r., I UK 270/09; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 27 kwietnia 2016 r., III AUa 55/16; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 1 października 2015 r., III AUa 975/14). Osoba, na

której ciąży obowiązek lub zaległości alimentacyjne, nie powinna być w całości zwolniona z tych zobowiązań, jeżeli ma jakiegokolwiek realne możliwości choćby częściowej lub rozłożonej w czasie spłaty długów alimentacyjnych. Nie można stawiać znaku równości pomiędzy sytuacją osoby, u której przejściowo wystąpiła niemożność całkowitego lub częściowego regulowania zaległości alimentacyjnych, oraz osoby, która bezpowrotnie utraciła zdolność jakiegokolwiek zarobkowania i nie posiada żadnego majątku ani dochodów. Pierwszy z wymienionych przypadków może uzasadniać co najwyżej odroczenie terminu płatności należności lub rozłożenie jej na raty (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 24 lutego 2012 r., II UK 133/11).

Sąd Okręgowy uznał, że J. F. (1) nie wykazał szczególnie uzasadnionych przypadków w rozumieniu art. 68 ust. 1 Ustawy o świadczeniach rodzinnych. Wprawdzie w świetle postanowienia Sądu Okręgowego w Białymstoku z 24 lutego 2004 r. (II Ca 58/04) zmieniającego postanowienie Sądu Rejonowego w Białymstoku z 17 listopada 2003 r. (II Ns 745/02) własność lokalu mieszkalnego nr (...) położonego przy ul. (...) w B., w ramach podziału majątku dorobkowego, została ostatecznie przyznana byłej żonie wnioskodawcy, G. F., nie można jednak było pomijać istniejącej sytuacji majątkowej i rodzinnej wnioskodawcy, w której zarówno wnioskodawca, jak i pozostający z nim we wspólnym gospodarstwie domowym brat, J., posiadają stałe miesięczne dochody, tj. wnioskodawca – z tytułu emerytury, a jego brat – z (...). Żona wnioskodawcy, H. F., nie pracuje i nie osiąga dochodów, lecz się według złożonych zaświadczeń lekarskich z powodu szeregu schorzeń, jednak nie posiada orzeczenia o niepełnosprawności czy decyzji o rencie potwierdzających niezdolność do pracy. Sytuacja wnioskodawcy i jego rodziny jest niewątpliwie trudna, co sprawia, że nie ma on możliwości dokonania jednorazowej spłaty, niemniej jednak istnienie stałego dochodu umożliwia, zdaniem Sądu, sukcesywną choćby w niewielkich kwotach spłatę należności na rzecz funduszu alimentacyjnego. Z tego względu Sąd orzekł na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. Z kolei o wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu orzekł zgodnie z § 2 i § 15 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu.

Pełnomocnik J. F. (1) złożył apelację od wyroku Sądu Okręgowego. Zaskarżył wyrok w całości i zarzucił:

1. naruszenie prawa materialnego przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, w szczególności art. 68 ust. 1 Ustawy z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych poprzez błędne przyjęcie przez Sąd pierwszej instancji że sytuacja zdrowotna i rodzinna wnioskodawcy nie upoważnia go do skorzystania z prawa do umorzenia płatności należności likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu;

2. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na wynik sprawy w zakresie:

a) art. 233 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego poprzez dokonanie dowolnej w miejsce swobodnej oceny dowodów zgromadzonych w sprawie, przejawiające się przyjęciem przez Sąd pierwszej instancji, że sytuacja zdrowotna i rodzinna wnioskodawcy nie upoważnia go do skorzystania z prawa do umorzenia płatności należności likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu.

Wskazując na te zarzuty, pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie odwołania w całości i umorzenie należności likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego. Wniósł również o rozstrzygnięcie o kosztach procesu, w tym kosztach zastępstwa procesowego oraz o zwrocie poniesionych wydatków za drugą instancję zgodnie z przepisami prawa, uwzględniając to, że pełnomocnik złożył wykaz kosztów poniesionych w sprawie, które nie zostały opłacone w całości ani w części. W razie oddalenia apelacji wnioskodawcy pełnomocnik wniósł o nieobciążanie wnioskodawcy kosztami procesu, w tym kosztami zastępstwa procesowego za postępowanie apelacyjne. Domagał się też zwolnienia wnioskodawcy od obowiązku uiszczenia opłaty sądowej od złożonej apelacji.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył:

Apelacja była niezasadna, a zarzuty w niej wskazane nie prowadziły do odmiennej oceny stanu faktycznego sprawy niż ta, której Sąd Okręgowy dokonał i przyjął za podstawę swojego rozstrzygnięcia. Dokonana przez ten Sąd analiza okoliczności związanych z sytuacją osobistą, zdrowotną i finansową J. F. (1) nie wykraczała poza granice

swobodnej oceny materiału dowodowego i zasad logicznego rozumowania, o których mowa w art. 233 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego (zwanego dalej „k.p.c.”).

Należało zwrócić uwagę, że J. F. (1) nie wykazał, aby jego stan zdrowia był podstawą do umorzenia należności alimentacyjnych względem likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego. Wnioskodawca zarzucił Sądowi Okręgowemu m.in. to, że rozpoznając sprawę Sąd ten nie uwzględnił jego złego stanu zdrowia, stanu zdrowia żony i brata ani tego, że wnioskodawca opiekuje się niepełnosprawnym bratem, którego jedynym dochodem jest zasiłek w kwocie 650 zł. Zgodnie z oświadczeniem o stanie rodzinnym i majątkowym oraz sytuacji materialnym, złożonym do akt organu rentowego w kwietniu 2018 r., koszty jego leczenia wynoszą 34,15 zł miesięcznie. W toku postępowania przed tym organem ani w toku postępowania sądowego wnioskodawca nie wykazał jednak, aby jego sytuacja zdrowotna była szczególnie ciężka, pomimo że już w postępowaniu przed Sądem Okręgowym był reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika. Wnioskodawca nie wykazał też kosztów leczenia swojej żony i brata. Przedstawił jedynie dwa zaświadczenia lekarskie o stanie zdrowia żony, H. F., skierowanie do leczenia operacyjnego jej biodra prawego ze wskazaniem, że jej stan jest stabilny, a także nieaktualne oświadczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności jego brata, J. F. (2), ważne do 31 października 2012 r. Ta dokumentacja nie świadczyła o ciężkiej sytuacji zdrowotnej wnioskodawcy.

Sytuacja osobista i finansowa również nie stanowiły podstawy do umorzenia należności alimentacyjnych względem likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego. Źródłem utrzymania wnioskodawcy jest emerytura w wysokości 2 125,81 zł brutto, co stanowi kwotę 1 762,49 zł netto. Wnioskodawca posiada zatem dochód, który umożliwiłby mu spłatę zadłużenia wobec likwidowanego funduszu alimentacyjnego, chociażby w sposób ratalny. Stałe koszty związane z utrzymaniem mieszkania (czynsz, opłaty eksploatacyjne), które zgodnie z oświadczeniem wnioskodawcy o stanie rodzinnym i majątkowym oraz sytuacji materialnej na dzień 4 lutego 2019 r. wynoszą łącznie około 1 300 zł, stanowią istotną pozycję w jego wydatkach, ale wnioskodawca nie ponosi wszystkich kosztów utrzymania mieszkania sam. Prowadzi on gospodarstwo domowe raz z trzecią żoną, H. F., która otrzymuje miesięczny dochód w wysokości 600 zł, oraz z bratem, J. F. (3), który otrzymuje 604 zł zasiłku z (...). Koszty utrzymania mieszkania są rozłożone zatem na trzy osoby, z których każda osiąga miesięczny dochód.

Należało również zwrócić uwagę, że J. F. (1) nie jest już zobowiązany alimentacyjnie względem jego byłej żony, G. F., oraz względem jego starszej córki, J. F. (4). Obowiązek alimentacyjny J. F. (1) względem jego byłej żony, G. F., ustał 13 czerwca 2007 r. zgodnie z wyrokiem Sądu Rejonowego w Białymstoku z 13 czerwca 2007 r. (IV RC 249/07), a obowiązek alimentacyjny J. F. (1) względem jego starszej córki, J. F. (4), ustał 22 września 2009 r. zgodnie z wyrokiem Sądu Rejonowego w Białymstoku z 1 lutego 2010 r. (IV RC 781/09). Ponadto wnioskodawca nie wykazał, aby był on nadal zobowiązany do alimentacji względem swojej młodszej córki, K. F.. Wyrokiem z 20 marca 2014 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku ustalił, że 20 marca 2014 r. ustał obowiązek alimentacyjny J. F. (1) wobec K. F. ustalony w wysokości po 400 zł miesięcznie wyrokiem Sądu Rejonowego w Kwidzynie z 6 marca 2002 r. w sprawie o sygnaturze akt III RC 779/01. Z uzasadnienia tego wyroku wynikało, że ubezwłasnowolniona całkowicie córka wnioskodawcy K. F. posiadała wystarczające środki do zaspokojenia swoich usprawiedliwionych potrzeb, ponieważ do 30 czerwca 2014 r. miała przyznane prawo do renty socjalnej w wysokości 610 zł, zasiłek pielęgnacyjny w wysokości 153 zł miesięcznie, zasiłek rehabilitacyjny w wysokości 80 zł miesięcznie oraz zasiłek rodzinny w wysokości 115 zł miesięcznie. Całkowity koszt jej utrzymania był pokrywany z budżetu państwa.

Wnioskodawca nie dowodził, że jest nadal zobowiązany do alimentacji względem niepełnosprawnej K. F.. Nie wynikało to również z pozostałej dokumentacji zgromadzonej w sprawie. Zgodnie z pismami Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Białymstoku z 14 lutego 2018 r. komornik P. K. prowadzi wobec wnioskodawcy dwa postępowania egzekucyjne pod sygnaturami Kmp 80/07 i Kmp 81/07, które dotyczą odpowiednio świadczeń alimentacyjnych wypłaconych z Funduszu Alimentacyjnego i zaległych alimentów na rzecz G. F. wraz z odsetkami.

W świetle tych okoliczności Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska wnioskodawcy, że Sąd Okręgowy przeprowadził niewłaściwą ocenę zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego w zakresie jego sytuacji osobistej, zdrowotnej,

majątkowej i finansowej. Ustalenia Sądu Okręgowego i wyprowadzone z nich wnioski nie wykraczają poza ramy swobodnej oceny wiarygodności i mocy dowodów wynikające z art. 233 § 1 k.p.c.

Co więcej, na rozstrzygnięcie w rozpoznawanej sprawie nie miały wpływu rozliczenia majątkowe powstałe po rozwodzie J. F. (1) i G. F.. Nie jest to bowiem postępowanie w sprawie zniesienia współwłasności i podziału majątku dorobkowego między byłymi małżonkami, ale postępowanie w przedmiocie umorzenia należności alimentacyjnych likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego. Dokumentacja w przedmiocie rozliczeń majątkowych po rozwodzie nie miała wpływu na rozmiar zaległości J. F. (1) z tytułu należności wypłaconych z Funduszu Alimentacyjnego. Choć wnioskodawca czuje się skrzywdzony podziałem majątku, to ta kwestia nie mogła być przedmiotem postępowania w obecnie rozpoznawanej sprawie. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznaczony jest treścią konkretnej decyzji organu rentowego, od której wniesiono odwołanie (art. 477⁹ i art. 477¹⁴ Kodeksu postępowania cywilnego) i tylko w tym zakresie podlega ona kontroli sądu zarówno pod względem jej formalnej poprawności, jak i merytorycznej zasadności. Postępowanie sądowe zmierza do kontroli prawidłowości lub zasadności zaskarżonej decyzji, a w związku z tym wykluczone jest rozstrzyganie przez sąd, niejako w zastępstwie organu rentowego, żądań zgłaszanych w toku postępowania odwoławczego, które nie były przedmiotem zaskarżonej decyzji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286; postanowienie Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2008 r., II UZ 43/07, LEX nr 442809; wyrok Sądu Najwyższego z 18 lutego 2010 r., III UK 75/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 215). Skoro wnioskodawca odwołał się od konkretnej decyzji z 25 kwietnia 2018 r., w której Likwidator Funduszu Alimentacyjnego – Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych odmówił J. F. (1) umorzenia należności alimentacyjnych likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu w kwocie 15 753,94 zł, to przedmiotem zaskarżenia była kwestia prawidłowości rozstrzygnięcia zawartego w tej konkretnej decyzji i tylko ta kwestia mogła być przedmiotem rozpoznania w postępowaniu wszczętym odwołaniem od zaskarżonej decyzji.

Możliwość umorzenia takich należności daje natomiast art. 68 ust. 1 Ustawy z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1952 ze zm., zwanej dalej „u.ś.r.”). Przepis ten stanowi, że w szczególnie uzasadnionych przypadkach związanych z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której jest prowadzona egzekucja alimentów, lub osoby zobowiązanej do zwrotu bezpodstawnie pobranych świadczeń z funduszu, likwidator może umorzyć, rozłożyć na raty lub odroczyć termin płatności należności likwidowanego funduszu z tytułu wypłaconych lub bezpodstawnie pobranych świadczeń z funduszu. Przepis ten nie wymienia enumeratywnie przypadków „szczególnie uzasadnionych” stanowiących podstawę umorzenia należności, a jedynie ogólnie odnosi się do sytuacji zdrowotnej lub rodzinnej osoby zobowiązanej, którą sąd ma za zadanie wszechstronnie ocenić. Na podstawie utrwalonej linii orzeczniczej należy stwierdzić, że art. 68 ust. 1 tej ustawy ma zastosowanie w wyjątkowych sytuacjach, gdy zobowiązany wobec funduszu alimentacyjnego wykaże, że uiszczenie należności nie jest możliwe, a zapłacenie zaległych należności wobec funduszu spowodowałoby dla dłużnika i jego rodziny zbyt ciężkie skutki, takie jak niedostatek, brak możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Taką wykładnię zaprezentował Sąd Najwyższy w wyroku z 3 lutego 2010 r. (I UK 270/09, LEX nr 585729), stwierdzając, że „szczególnie uzasadnione przypadki” związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego to sytuacje nadzwyczajne (wyjątkowe), powstałe w wyniku wypadku losowego, a w każdym razie istniejące niezależnie od zobowiązanego, w następstwie których jego sytuacja ulegnie takiemu pogorszeniu, że nie jest on w stanie na bieżąco spłacać swoich należności, a nadto nie ma perspektywy poprawy i zmiany tej sytuacji.

W świetle art. 68 ust. 1 Ustawy o świadczeniach rodzinnych zasadą pozostaje, że każdy dłużnik alimentacyjny jest zobowiązany do zwrotu wypłaconych za niego z funduszu świadczeń. Do umorzenia należności nie jest przy tym wystarczające zaistnienie uzasadnionego przypadku, lecz musi to być „szczególnie uzasadniony przypadek”, co niewątpliwie oznacza drastyczne zaostrenie przez ustawodawcę możliwości umarzania tych należności przez uprawnione organy. W tym zakresie należy zauważyć, że do przyjęcia, że zachodzi „szczególnie uzasadniony przypadek” pozwalający na umorzenie należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego, nie wystarcza nawet ustalenie, że zobowiązany aktualnie nie posiada środków utrzymania, ale konieczna jest także ocena, że przy uwzględnieniu jego wieku, stanu rodzinnego, kwalifikacji zawodowych oraz rokowań zdrowotnych nie będzie on w stanie również w

przyszłości spłacać tych należności bez narażania siebie i swojej rodziny na pozbawienie możliwości zaspakajania podstawowych potrzeb życiowych (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17 kwietnia 2007 r., III AUa 336/06). Równocześnie, samo subiektywne przekonanie skarżącego o braku zdolności do pracy oraz możliwości i realnych perspektyw uzyskania środków materialnych na spłatę własnego zadłużenia alimentacyjnego, które nie uzyskało potwierdzenia w postępowaniu sądowym, wyklucza umorzenie długu alimentacyjnego na podstawie nieuzasadnionego zarzutu naruszenia art. 68 ust. 1 ww. ustawy.

Nie ulega też wątpliwości, że instytucja umorzenia należności alimentacyjnych nie może być traktowana jako możliwość uchylenia się od zwrotu świadczeń alimentacyjnych subsydiarnie spełnionych ze środków publicznych, bo takie jej rozumienie byłoby nie do pogodzenia z zasadami współżycia społecznego i miałyby charakter demoralizujący. Z tego względu nawet trudna sytuacja materialna lub zdrowotna osoby ubiegającej się o umorzenie należności alimentacyjnych nie może być samoistną podstawą do wydania decyzji uwzględniającej wniosek, gdyż nie chodzi tutaj o przypadki „uzasadnione”, ale „szczególnie uzasadnione”, a więc takie, które mają charakter wyjątkowy, losowy, nietypowy (wyrok Sądu Najwyższego z 3 lutego 2010 r., I UK 270/09).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że osoba, na której ciąży obowiązek lub zaległości alimentacyjne nie powinna być w całości zwolniona z tych zobowiązań, jeżeli ma jakiegokolwiek realne możliwości choćby częściowej lub rozłożonej w czasie spłaty długów alimentacyjnych (wyroku Sądu Najwyższego z 10 listopada 2010 r., I UK 119/10, LEX nr 686798). Nie można również pomijać okoliczności, że konieczność spłaty zadłużenia w funduszu alimentacyjnym jest konsekwencją wieloletniego niewywiązywania się przez wnioskodawcę z obowiązku alimentacyjnego względem swoich dzieci. Z przepisu art. 133 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (zwanego dalej „k.r.o.”) wynika zaś, że rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania. Obowiązek alimentacyjny mieści się w katalogu obowiązków troszczenia się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka nałożonych na rodziców w art. 96 § 1 k.r.o. Trudna sytuacja materialna i życiowa rodziców nie zwalnia ich od obowiązku świadczenia na potrzeby dzieci, jeżeli dochody z majątku dziecka nie wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania. Rodzice obowiązani są dzielić się z dziećmi nawet bardzo szczupłymi dochodami, chyba że takiej możliwości są pozbawieni w ogóle. W sytuacjach skrajnych, zwłaszcza o charakterze przejściowym, sprostanie obowiązkowi alimentacyjnemu wymagać nawet będzie poświęcenia części składników majątkowych. (por. wyrok Sądu Najwyższego z 24 marca 2000 r., I CKN 1538/99, LEX nr 51629).

Taka interpretacja art. 68 Ustawy o świadczeniach rodzinnych nie pozwalała uznać, że w rozpoznawanej sprawie zachodziły szczególnie uzasadnione przesłanki uzasadniające umorzenie należności likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego. Sytuacja zdrowotna wnioskodawcy nie mogła stanowić podstawy do uwzględnienia jego wniosku o umorzenie należności wobec likwidowanego funduszu alimentacyjnego, gdy weźmie się również pod uwagę, że wnioskodawca posiada stałe źródło dochodu w postaci emerytury, a koszty utrzymania mieszkania dzieli z żoną i bratem. Z uwagi na wiek wnioskodawcy (skończone 66 lat) trudno oczekiwać od niego, że podejmie on obecnie pracę, która zwiększyłaby jego miesięczne dochody. Trzeba było jednak zauważyć, że jedno z dwóch prowadzonych postępowań egzekucyjnych przeciwko wnioskodawcy dotyczy właśnie należności likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego. Zaległe należności z tego funduszu nie są zatem kolejnym obciążeniem finansowym wnioskodawcy.

Na ocenę sprawy miały również wpływ przyczyny powstania zadłużenia alimentacyjnego oraz dotychczasowy stosunek wnioskodawcy do spłaty tego zadłużenia. Zadłużenie wnioskodawcy jest bowiem spowodowane uchylaniem się przez niego od obowiązku dostarczania swoim dzieciom środków pieniężnych niezbędnych do ich utrzymania i właściwego rozwoju. Zadłużenie to powstało w okresie, w którym wnioskodawca prowadził prosperującą działalność gospodarczą, a mimo to, niełożył na utrzymanie swoich dzieci. Z informacji uzyskanych od organu rentowego wynikało, że wnioskodawca dokonał tylko czterech dobrowolnych wpłat na rachunek bankowy likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego w wysokości po 50 zł każda, co nastąpiło 1 kwietnia 2009 r., 5 maja 2009 r., 22 czerwca 2009 r. i 6 lipca 2009 r. Od tego momentu nie realizował swoich zobowiązań w jakiegokolwiek kwocie.

Podsumowując, sytuacja finansowa wnioskodawcy jest trudna, ale nie stanowi szczególnie uzasadnionego przypadku, o którym mowa w art. 68 ust. 1 u.ś.r. i który dawał by możliwość umorzenia należności z tytułu wypłaconych świadczeń z likwidowanego funduszu alimentacyjnego. Z tego względu apelacja wnioskodawcy podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c. (pkt I sentencji wyroku).

Sąd Apelacyjny odstąpił od obciążenia J. F. (1) kosztami zastępstwa procesowego organu rentowego za drugą instancję, o czym orzeczono zgodnie z art. 102 k.p.c. (pkt II sentencji wyroku). Orzekając w tym zakresie, Sąd Apelacyjny miał na uwadze obowiązek J. F. (1) spłaty zaległych należności likwidowanego Funduszu Alimentacyjnego, objętych zaskarżoną decyzją. Zdaniem Sądu Apelacyjnego obciążenie wnioskodawcy kwotą kosztów zastępstwa prawnego w sprawie byłoby dodatkowym obciążeniem finansowym i mogłoby powodować dalsze opóźnienia w spłacie spornych należności.

O wynagrodzeniu i wydatkach pełnomocnika wnioskodawcy ustanowionego z urzędu za postępowanie apelacyjne Sąd Apelacyjny orzekł zgodnie z art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 99 k.p.c. oraz § 16 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 15 ust. 2 i § 4 ust. 2 i 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz.U. z 2016 r., poz. 1715), zasądzając kwotę 147,60 zł jako wynagrodzenie oraz kwotę 16,77 zł jako zwrot wydatków (pkt III ppkt 1 i 2 sentencji wyroku).

SSA Marek Szymanowski SSA Barbara Orechwa-Zawadzka SSA Dorota Elżbieta Zarzecka